MUHANDISLIK & IQTISODIYOT

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

№5
MAXSUS SON

2026
NOYABR

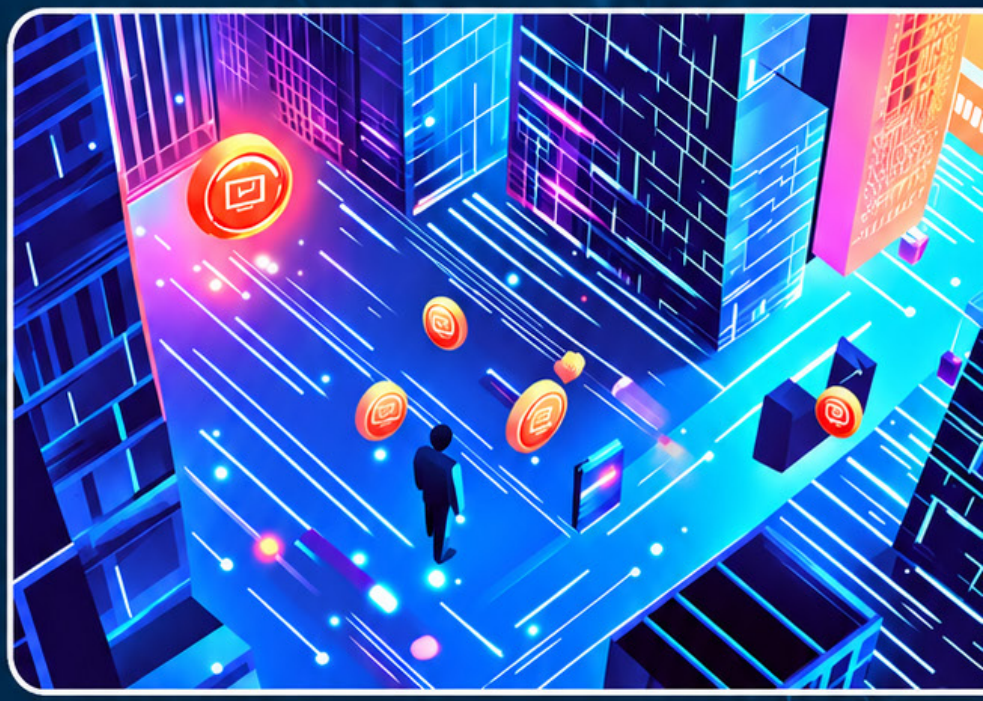

Milliy nashrlar

OAK: https://oak.uz/pages/4802

05.00.00 – Texnika fanlari
08.00.00 – Iqtisodiyot fanlar

Google Scholar · OPEN ACCESS · ULRICHSWEB GLOBAL SERIALS DIRECTORY
Academic Resource Index ResearchBib · ISSN INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE · CYBERLENINKA
OpenAIRE · ROAD · INDEX COPERNICUS INTERNATIONAL
BASE · Crossref · НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ БИБЛИОТЕКА eLIBRARY.RU

BAKALAVR TALABALARINING MAQOLALARI TO'PLAMI

РЭУ.РФ
РОССИЙСКИЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ УНИВЕРСИТЕТ ИМЕНИ Г.В. ПЛЕХАНОВА ТАШКЕНТСКИЙ ФИЛИАЛ
TOSHKENT DAVLAT TRANSPORT UNIVERSITETI
TOSHKENT ARXITEKTURA-QURILISH UNIVERSITETI

Elektron nashr, 2026-yil, noyabr.
№ 5-maxsus son

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Bosh muharrir:
Zokirova Nodira Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, DSc, professor

Bosh muharrir o'rinbosari:
Shakarov Zafar G'afforovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori, PhD, dotsent

Tahrir hay'ati:
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'z FA akademigi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Sharipov Kongratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori, professor
Maxkamov Baxtiyor Shuxratovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shaumarov Said Sanatovich, texnika fanlari doktori, professor
Turayev Bahodir Xatamovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Nasimov Dilmurod Abdulloyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Allayeva Gulchexra Jalgasovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Arabov Nurali Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Maxmudov Odiljon Xolmirzayevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Xamrayeva Sayyora Nasimovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bobonazarova Jamila Xolmurodovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Irmatova Aziza Baxromovna, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Bo'taboyev Mahammadjon To'ychiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori, professor
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxuja kizi, iqtisodiyot fanlari doktori, professor,
Xolmuxamedov Muhsinjon Murodullayevich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Xodjayeva Nodiraxon Abdurashidovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Amanov Otabek Amankulovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Qurbonov Samandar Pulatovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Zikriyoyev Aziz Sadulloyevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tabayev Azamat Zaripbayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sxay Lana Aleksandrovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Ismoilova Gulnora Fayzullayevna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Djumaniyazov Umrbek Ilxamovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kasimova Nargiza Sabitdjanovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Kalanova Moxigul Baxritdinovna, dotsent
Ashurzoda Luiza Muxtarovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sharipov Sardor Begmaxmat o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Tursunov Ulug'bek Sativoldiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), dotsent
Bauyetdinov Majit Janizaqovich, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti dotsenti, PhD
Botirov Bozorbek Musurmon o'g'li, Texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Sultonov Shavkatjon Abdullayevich, Kimyo fanlari doktori, (DSc)
Jo'raeva Malohat Muhammadovna, filologiya fanlari doktori (DSc), professor.
Yusupov Maxamadamin Abduxamidovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor
Kalonova Moxigul Baxritdinovna, iqtisodiyot fanlari nomzodi (PhD), dotsent
Mirzayev Kulmamat Djanzakovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi (DSc), professor.
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Norboyev Odil Abrayevich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Karimova Nilufar Sadirdin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Pardaev Umidjon Uralovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich, Iqtisodiyot fanlari doktori (DSc)

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

05.01.00 – Axborot texnologiyalari, boshqaruv va kompyuter grafikasi
05.01.01 – Muhandislik geometriyasi va kompyuter grafikasi. Audio va video texnologiyalari
05.01.02 – Tizimli tahlil, boshqaruv va axborotni qayta ishlash
05.01.03 – Informatikaning nazariy asoslari
05.01.04 – Hisoblash mashinalari, majmualari va kompyuter tarmoqlarining matematik va dasturiy ta'minoti
05.01.05 – Axborotlarni himoyalash usullari va tizimlari. Axborot xavfsizligi
05.01.06 – Hisoblash texnikasi va boshqaruv tizimlarining elementlari va qurilmalari
05.01.07 – Matematik modellashtirish
05.01.11 – Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt
05.02.00 – Mashinasozlik va mashinashunoslik
05.02.08 – Yer usti majmualari va uchish apparatlari
05.03.02 – Metrologiya va metrologiya ta'minoti
05.04.01 – Telekommunikasiya va kompyuter tizimlari, telekommunikasiya tarmoqlari va qurilmalari. Axborotlarni taqsimlash
05.05.03 – Yorug'lik texnikasi. Maxsus yoritish texnologiyasi
05.05.05 – Issiqlik texnikasining nazariy asoslari
05.05.06 – Qayta tiklanadigan energiya turlari asosidagi energiya qurilmalari
05.06.01 – To'qimachilik va yengil sanoat ishlab chiqarishlari materialshunosligi
05.08.03 – Temir yo'l transportini ishlatish
05.08.06 – "G'ildirakli va gusenisali mashinalar va ularni ishlatish" (texnika fanlari)
05.09.01 – Qurilish konstruksiyalari, bino va inshootlar
05.09.04 – Suv ta'minoti. Kanalizatsiya. Suv havzalarini muhofazalovchi qurilish tizimlari
10.00.06 – Qiyosiy adabiyotshunoslik, chog'ishtirma tilshunoslik va tarjimashunoslik
10.00.04 – Yevropa, Amerika va Avstraliya xalqlari tili va adabiyoti
08.00.01 – Iqtisodiyot nazariyasi
08.00.02 – Makroiqtisodiyot
08.00.03 – Sanoat iqtisodiyoti
08.00.04 – Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
08.00.05 – Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
08.00.06 – Ekonometrika va statistika
08.00.07 – Moliya, pul muomalasi va kredit
08.00.08 – Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
08.00.09 – Jahon iqtisodiyoti
08.00.10 – Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
08.00.11 – Marketing
08.00.12 – Mintaqaviy iqtisodiyot
08.00.13 – Menejment
08.00.14 – Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
08.00.15 – Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
08.00.16 – Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
08.00.17 – Turizm va mehmonxona faoliyati

Ma'lumot uchun, OAK Rayosatining 2024-yil 28-avgustdagi 360/5-son qarori bilan "Dissertatsiyalar asosiy ilmiy natijalarini chop etishga tavsiya etilgan milliy ilmiy nashrlar ro'yxati"ga texnika va iqtisodiyot fanlari bo'yicha "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali ro'yxatga kiritilgan.

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz:

1. Toshkent shahridagi G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti
2. Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
3. Toshkent irrigatsiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti" milliy tadqiqot universiteti
4. Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti
5. Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari universiteti
6. Toshkent davlat transport universiteti
7. Toshkent arxitektura-qurilish universiteti
8. Toshkent kimyo-texnologiya universiteti
9. Jizzax politexnika instituti

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

MUNDARIJA

EKSPORT VA IMPORT OPERATSIYALARI ORQALI MAMLAKAT HUDUDIGA JALB QILINADIGAN INVESTITSIYALAR HISOBI 9
Misirov Asliddin, Tursunpölatova Durdona, Abdusamadov Sanjar
TRANSPORT-LOGISTIKA KOMPANIYALARIDA XALQARO YUK TAŞIŞ JARAYONLARINI SAMARALI BOŞQARIŞ 13
Kaimov Amirxon, Işmanova Dinora
ÖZBEKISTON KORXONALARIDA KOMPANIYA QIYMATINI BAHOLAŞ MUAMMOLARI (UZAUTO MOTORS AJ MISOLIDA) 19
D. Ş. Xusanova, Safarova Gulruh
ÇARM ÇIQINDILARIDAN OLINGAN KOLLAGEN GIDROLIZATINING KOMPOZITSION QOĞOZ MUSTAHKAMLIGIGA TA'SIRI 26
M. Ergaşev, R. Şerğoziyeva, O. Usmonova, M. Jörayeva
TIJORAT BANKLARINI XUSUSIYLAŞTIRIŞNING ÖZBEKISTON IQTISODIYOTIGA TA'SIRI 30
Ibadullayev Sanjar, A'zamova Muxlisa
EKSPORT-IMPORT OPERATSIYALARI BÖYIÇA XARAJATLARNI HISOBGA OLIŞ TARTIBI VA UNI TAKOMILLAŞTIRIŞ YÖNALIŞLARI 36
Misirov Asliddin, Fayzullayeva E'zoza, Qodirova Azizaxon
IJTIMOIY TARMOQLARNING ISTE'MOLÇILARNING XARID QILIŞ XATTI-HARAKATLARIGA TA'SIRI 41
Ğiyosiddinov Ozodbek , Kalanova Moxigul
DEVELOPMENT OF AN IOT-BASED REMOTE MONITORING AND AUTOMATED CONTROL SYSTEM FOR GREENHOUSE CROP GROWTH 47
Abasxanova Xalima, Sheraliyev Hasan, Hikmatullayev Habibullo, Nurbaeva Roza
SUN'IY INTELLEKT VA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING IQTISODIY SAMARADORLIKKA TA'SIRI 52
Şamuratov Sardorbek, Akbarov Nodir
RAQAMLI IQTISODIYOT ŞAROITIDA MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLAŞTIRIŞ YÖNALIŞLARI 57
Abdukaxxorova Durdona, Hakimova Muhabbat
GLOBAL TARAQQIYOT ŞAROITIDA INTELLEKTUAL AVLOD: ILM-FAN, TA'LIM VA INNOVATSION RIVOJLANIŞ ISTIQBOLLARI 63
Inatullayeva Intizor, Öroqov Uçqun
UY XÖJALIKLARINING INSON KAPITALINI ŞAKLLANTIRIŞ VA RIVOJLANTIRIŞDAGI ROLI 68
Meylikov Fazliddin, Amrullayeva Zarina, Almardonova Farangiz
BIZNESNI TAŞKIL ETIŞNING MAQSADI VA AHAMIYATI 73
A.I. Xolbozorov, A.D. Qiryigitov, A.M. Misirov
XALQARO TA'LIM IMKONIYATLARI VA ULARNING YOŞLAR KELAJAGIDAGI AHAMIYATI 78
Omonova Nargiza, Ravşanov Xurşid
RAQAMLI IQTISODIYOT ŞAROITIDA BUXGALTER KASBINING ZAMONAVIY TALABLARI VA ISTIQBOLLARI 83
Esonturdiyeva Şaxlo, Ostonaqulov Alişer
KÖP QAVATLI TURAR JOY BINOLARIDA TAŞQI DEVOR ORQALI ISSIQLIK YÖQOTIŞLARINI KAMAYTIRIŞ VA IZOLYATSIYA QALINLIGINI OPTIMALLAŞTIRIŞ 87
Sanayev Şohzodbek, Hojiyev Dilşodbek, Qöziboyev Izzatbek, Ismoilov Şerdor, Tojinorov Diyorbek
NEUROMARKETING IS NOT ADVERTISING 96
Mahmudjonova Dinara Tursunboyevna
MOBIL ILOVALAR ORQALI XIZMAT KÖRSATUVÇI BIZNESLARNI BOŞQARIŞ STRATEGIYALARI 104
Ramazonqulov Sardorbek, Dinora Işmanova
SOCIO-ECONOMIC AND ENVIRONMENTAL EFFICIENCY OF DEVELOPING THE OLD CLOTHING RECYCLING SYSTEM IN UZBEKISTAN 108
Qulmurodova Sevinch, Boborajabova Sadoqat

YAŞIL IQTISODIYOT ŞAROITIDA EKOLOGIK MENEJMENTNI RIVOJLANTIRIŞ 114
Arzuova Şargu, Mamutova Kamşat
BOŞQARUVNING ASOSIY FUNKSIYALARI, TAMOYILLARI VA ÖZBEKISTON IQTISODIYOTIDAGI AMALIY AHAMIYATI 119
Nusratova Çaros, Axmadova Fayyoza, Urinov Bobur

MUNDARIJA • СОДЕРЖАНИЕ • CONTENTS

BOŞQARUVNING ASOSIY FUNKSIYALARI, TAMOYILLARI VA ÖZBEKISTON IQTISODIYOTIDAGI AMALIY AHAMIYATI

Nusratova Çaros Elyor qizi
Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Menejment” fakulteti 2-bosqiç talabasi

Axmadova Fayyoza Sobir qizi
Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti
Iqtisodiyot fakulteti 2-bosqiç talabasi

Ilmiy rahbar: Urinov Bobur Nasilloyeviç
Toşkent davlat iqtisodiyot universiteti
“Innovatsion menejment” kafedrasi mudiri, i.f.d. (DSc), professor,

Annotatsiya. Uşbu maqolada zamonaviy taşkilotlar faoliyatida markaziy örin tutgan menejment tuşunçasi, uning mohiyati, tarixiy şakllanişi, asosiy funksiyalari va boşqaruv tamoyillari ilmiy-nazariy jihatdan tahlil qilingan. Maqolada boşqaruv nazariyasining şakllanişiga hissa qöşgan xorijiy va mahalliy olimlarning ilmiy qaraşlari yoritilgan. Nazariy qismda menejment tuşunçasi, uning mohiyati hamda rejalaştiriş, taşkil etiş, rahbarlik qiliş va nazorat kabi törtta klassik funksiyasi bayon etilgan. Amaliy qismda klassik (Teylor, Fayol) va zamonaviy (Draker) menejment maktablari oltita mezon (e’tibor markazi, boşqaruv uslubi, xodimlarga munosabat, qaror qabul qiliş, nazorat xususiyati va muhitga moslaşuvçanlik) asosida qiyosiy tahlil qilingan. Şuningdek, Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasining rasmiy ma’lumotlari asosida kiçik biznesning yalpi içki mahsulotdagi uluşi, YAIM ösiş sur’atlari va bandlik körsatkiçlari tahlil qilinib, boşqaruv sifati bilan milliy iqtisodiyot natijalari örtasidagi boğliqlik körib çiqilgan. Maqola menejment yönalişida tahsil olayotgan talabalar, amaliyotçi menejerlar hamda uşbu sohada ilmiy izlaniş olib borayotgan tadqiqotçilar uçun amaliy ahamiyatga ega.

Kalit sözlar: menejment, boşqaruv, taşkilot, funksiya, rejalaştiriş, taşkil etiş, nazorat, motivatsiya, boşqaruv tamoyillari.

Аннотация. В данной статье с научно-теоретической точки зрения анализируются понятие менеджмента, занимающее центральное место в деятельности современных организаций, его сущность, историческое становление, основные функции и принципы управления. В статье рассматриваются научные взгляды зарубежных и отечественных учёных, внесших вклад в формирование теории управления. В теоретической части раскрываются понятие и сущность менеджмента, а также четыре его классические функции: планирование, организация, руководство и контроль. В практической части проведён сравнительный анализ классических (Тейлор, Файоль) и современных (Друкер) школ менеджмента по шести критериям: объект внимания, стиль управления, отношение к персоналу, принятие решений, характер контроля и адаптивность к внешней среде. Кроме того, на основе официальных данных Агентства статистики Республики Узбекистан проанализированы доля малого бизнеса в валовом внутреннем продукте, темпы роста ВВП и показатели занятости, а также рассмотрена взаимосвязь между качеством управления и результатами национальной экономики. Статья имеет практическую значимость для студентов, обучающихся по направлению менеджмента, практикующих менеджеров и исследователей, занимающихся научной деятельностью в данной области.

Ключевые слова: менеджмент, управление, организация, функция, планирование, организация деятельности, контроль, мотивация, принципы управления.

Abstract. This article provides a scientific and theoretical analysis of the concept of management, which plays a central role in the activities of modern organizations, its essence, historical development, key functions, and management principles. The article covers the academic perspectives of both foreign and domestic scholars who have contributed to the development of management theory. The theoretical section explores the concept and essence of management, as well as its four classical functions: planning, organizing, leading, and controlling. The practical section presents a comparative analysis of classical (Taylor and Fayol) and modern (Drucker) management schools based on six criteria: focus of attention, management style, attitude towards employees, decision-making, nature of control, and adaptability to the external environment. Furthermore, official data from the Statistics Agency of the Republic of Uzbekistan are used to analyze the share of small businesses in gross domestic product, GDP growth rates, and employment indicators. The relationship between management quality and national economic performance is also examined. The article is of practical value to

students studying management, practicing managers, and researchers conducting academic studies in this field.

Keywords: management, administration, organization, function, planning, organizing, controlling, motivation, management principles.

KIRIŞ

“Menejment” atamasi inglizça “management” sözidan olingan bölib, “boşqariş”, “idora qiliş” degan ma’noni anglatadi. Ilmiy adabiyotlarda menejmentga turliça ta’riflar berilgan. Umumiy ma’noda menejment — bu taşkilot oldida turgan maqsadlarga erişiş uçun mavjud resurslarni (inson, moliya, material, axborot) rejalaştiriş, taşkil etiş, rahbarlik qiliş va nazorat qiliş jarayonidir. Menejmentni ikki jihatdan körib çiqiş mumkin: birinçidan, u ma’lum bilim va könikmalar majmuasi bölgan fan sifatida; ikkinçidan, amaliy faoliyat turi — boşqaruv san’ati sifatida namoyon böladi. Bu ikki jihat bir-birini töldiradi: nazariy bilimlarsiz amaliy boşqaruv samarasiz bölişi mumkin, amaliy tajribasiz esa nazariya hayotdan uzilib qolişi mumkin.

Klassik menejment nazariyasida boşqaruv jarayoni törtta özaro boğliq funksiyadan iborat deb hisoblanadi. Bu funksiyalar ketma-ket va uzluksiz sikl şaklida amalga oşiriladi. Rejalaştiriş — jarayonning boşlanğiç bosqiçi bölib, unda taşkilotning maqsadlari aniqlanadi, ularga erişiş yöllari va zarur resurslar belgilanadi; u strategik, taktik va operativ turlarga bölinadi. Taşkil etiş funksiyasi rejalaştirilgan vazifalarni bajariş uçun taşkiliy tuzilmani şakllantiriş, vakolat va mas’uliyatlarni taqsimlaş hamda xodimlar örtasida vazifalarni bölişni öz içiga oladi. Rahbarlik qiliş (yetakçilik va motivatsiya) funksiyasi xodimlarni taşkilot maqsadlariga erişiş yölida faol işlaşga undaş, ularni rağbatlantiriş, yönaltiriş va samarali muloqot tizimini yölga qöyişni anglatadi; bu doirada Maslou ehtiyojlar ierarxiyasi kabi motivatsiya nazariyalari keng qöllaniladi. Nazorat — erişilgan natijalarni belgilangan maqsadlar bilan soliştiriş, çetlanişlarni aniqlaş va zarur tuzatiş çoralarini köriş jarayoni bölib, boşqaruv siklini yakunlaydi va navbatdagi rejalaştiriş bosqiçi uçun asos yaratadi.

Bozor iqtisodiyoti şaroitida taşkilotlarning samarali faoliyat yuritişi, raqobatbardoşligini oşirişi va uzoq muddatli barqaror rivojlanişga erişişi köp jihatdan boşqaruv sifatiga boğliq. Aynan şu sababli menejment fani sönggi bir asr davomida iqtisodiyot va ijtimoiy fanlar tizimida alohida yönaliş sifatida şakllandi va rivojlanib bormoqda. Menejment nafaqat yirik korxonalar, balki kiçik biznes, davlat muassasalari va notijorat taşkilotlar faoliyatida ham muhim rol öynaydi.

Mavzuning dolzarbligi Özbekiston iqtisodiyotida kiçik biznesning yuqori uluşi (YAIMning yarmidan köpi) bilan belgilanadi: bu sohada boşqaruv sifati iqtisodiy natijalarga sezilarli ta’sir körsatişi mumkin. Maqolaning maqsadi — boşqaruvning asosiy funksiyalari va tamoyillarini klassik va zamonaviy menejment maktablari misolida tahlil qiliş hamda boşqaruv sifati bilan milliy iqtisodiyotning ayrim körsatkiçlari örtasidagi boğliqlikni statistik ma’lumotlar asosida körib çiqişdir. Maqsadga erişiş uçun quyidagi vazifalar belgilandi: menejment tuşunçasi va funksiyalarini oçib beriş; klassik va zamonaviy yondaşuvlarni olti mezon böyiça qiyoslaş; boşqaruv tamoyillarini tahlil qiliş; Özbekistonda kiçik biznes körsatkiçlarini örganiş va amaliy tavsiyalar işlab çiqiş.

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR ŞARHI

Menejment nazariyasining şakllanişida xorijlik va mahalliy olimlarning ilmiy qaraşlari muhim örin tutadi. Amerikalik muhandis va iqtisodçi Frederik Teylor “ilmiy boşqaruv” maktabining asosçisi sifatida mehnat jarayonlarini me’yorlaştiriş, iş vaqtini tejaş va vazifalarni ilmiy asosda taqsimlaş orqali mehnat unumdorligini oşiriş mumkinligini asoslab bergan [1]. Uning qaraşlari boşqaruvni tizimli va ölçanadigan jarayon sifatida talqin qilişga zamin yaratdi. Menejment nazariyasining yana bir yirik namoyandasi Piter Draker esa boşqaruvni faqat buyruq beriş emas, balki taşkilotni maqsadga erişişga yönaltiruvçi ijodiy faoliyat sifatida talqin qilgan. U “maqsadlar böyiça boşqaruv” (Management by Objectives) ğoyasini ilgari surib, menejerning asosiy vazifasi xodimlarning kuç-ğayratini taşkilot strategik maqsadlariga muvofiqlaştirişdan iborat ekanligini ta’kidlagan. Draker qaraşlari zamonaviy strategik menejment va natijaga yönaltirilgan boşqaruv konsepsiyalarining nazariy negizini taşkil etadi. Teylor işlab çiqariş darajasidagi mehnat jarayonlariga e’tibor qaratgan bölsa, fransuz muhandisi va rahbari Anri Fayol boşqaruvni butun taşkilotning ma’muriy faoliyati sifatida körib, uni rejalaştiriş, taşkil etiş, buyruq beriş, muvofiqlaştiriş va nazorat elementlariga ajratgan hamda 14 ta boşqaruv tamoyilini ilgari surgan [2]. Keyinçalik Elton Mayo va uning hamkasblari olib borgan Xotorn tadqiqotlari xodimlarning ijtimoiy-psixologik omillari mehnat unumdorligiga ta’sir qilişini körsatib, “inson munosabatlari” maktabiga asos soldi [3]. Şu tariqa menejment nazariyasi XX asrda işlab çiqariş jarayonini me’yorlaştirişdan inson omilini hisobga olişga qarab rivojlandi. Mahalliy iqtisodçi olimlardan A.Vahobov özining “Menejment” darsligida boşqaruv nazariyasini milliy iqtisodiyot xususiyatlari bilan uyğunlaştiriş zarurligini ta’kidlab, tranzit iqtisodiyot şaroitida menejmentning taşkiliy-iqtisodiy mexanizmlarini takomillaştiriş masalalariga alohida e’tibor qaratgan. Öz navbatida, A.Ölmasov iqtisodiy nazariya va boşqaruv örtasidagi uzviy boğliqlikni tadqiq etib, boşqaruv qarorlarining iqtisodiy

qonuniyatlarga asoslanişi zarurligini ilmiy jihatdan asoslab bergan.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada ilmiy-nazariy adabiyotlarni tahlil qiliş, qiyosiy tahlil, tizimlaştiriş va umumlaştiriş hamda mantiqiy xulosa çiqariş metodlaridan foydalanildi. Adabiyotlarni tahlil qiliş orqali menejment nazariyasining şakllanişiga oid xorijiy va mahalliy olimlarning qaraşlari örganildi va umumlaştirildi. Qiyosiy tahlil metodi yordamida klassik va zamonaviy menejment maktablari olti mezon böyiça taqqoslanib, ularning öxşaş va farqli jihatlari aniqlandi. Statistik metoddan Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasining rasmiy ma'lumotlari (stat.uz va siat.stat.uz ma'lumotlar bazasi) asosida kiçik biznesning YAIMdagi uluşi, YAIM ösiş sur'ati va bandlik körsatkiçlarini 2023—2024-yillar böyiça tahlil qilişda foydalanildi [4], [5], [6]. Tadqiqotning çeklovi şundaki, ikki yillik statistik ma'lumotlar boşqaruv sifati va iqtisodiy natijalar örtasidagi boğliqlikni faqat umumiy tarzda körsatadi va sababiy ta'sirni isbotlamaydi. Rasmiy ma'lumotlar dastlabki xarakterga ega bölib, keyinçalik qayta körib çiqilişi mumkin (ma'lumotlar 2026-yil noyabr holatiga olindi).

TAHLIL VA NATIJALAR

Xorijiy tadqiqotçilar köproq boşqaruvning tizimliligi, samaradorligi va maqsadga yönaltirilganligiga e'tibor qaratgan bölsa, mahalliy olimlar boşqaruv nazariyasini milliy iqtisodiy şaroit bilan boğliq holda rivojlantirişga intilgan. Şu sabab mavzuni qiyosiy tahlil asosida yoritiş maqsadga muvofiq.

Mezon	Klassik menejment (Teylor, Fayol)	Zamonaviy menejment (Draker va undan keyingi davr)
E'tibor markazi	Iş jarayoni va uning me'yorlari	Inson resurslari va taşkilot maqsadlari
Boşqaruv uslubi	Qat'iy ierarxiya, buyruqbozlik	Delegatsiya, jamoaviy işlaş
Xodimga munosabat	Ijro etuvchi kuç sifatida	Taşkilotning strategik resursi sifatida
Qaror qabul qiliş	Markazlaşgan, yuqoridan pastga	Iştirokçilik asosida, moslaşuvçan
Nazorat xususiyati	Qat'iy, tafsilotli nazorat	Natijaga yö'naltirilgan, öz-özini nazorat
Muhitga moslaşuvçanlik	Nisbatan past	Yuqori, tez özgaruvçan bozorga moslaşgan

1-rasm. Klassik va zamonaviy menejment yondaşuvlarining qiyosiy tahlili.[1]

1-rasmda klassik (Teylor, Fayol) va zamonaviy (Draker va undan keyingi davr) menejment yondaşuvlarining olti mezon böyiça qiyosiy tahlili keltirilgan. Klassik yondaşuvda e'tibor markazida iş jarayoni va uning me'yorlari turgan bölsa, zamonaviy yondaşuvda diqqat inson resurslari va taşkilot maqsadlariga qaratilgan. Boşqaruv uslubi jihatidan qat'iy ierarxiya va buyruqbozlikdan delegatsiya va jamoaviy işlaşga ötilgan, bu esa xodimlarning taşabbuskorligi va mas'uliyatini oşiriş zaruratidan kelib çiqadi. Xodimga munosabat "ijro etuvçi kuç"dan "strategik resurs"ga, qaror qabul qiliş markazlaşgan tizimdan iştirokçilik asosidagi moslaşuvçan tizimga, nazorat esa qat'iy tafsilotli nazoratdan natijaga yönaltirilgan öz-özini nazorat qilişga özgargan. Şuni ta'kidlaş kerakki, bu qiyoslaş umumlaştirilgan xarakterga ega: Fayol taşabbus va jamoa ruhini ham boşqaruv tamoyillari qatoriga kiritgan, Teylor esa rahbar va işçilar hamkorligiga e'tibor qaratgan. Şunga qaramay, jadval boşqaruv nazariyasi vaqt ötişi bilan qat'iy nazoratdan moslaşuvçan va insonga yönaltirilgan modelga qarab

1 Manba: Meskon M.X., Albert M., Xedouri F. "Menejment asoslari" va Drucker P.F. "Boşqaruv amaliyoti".

evolyutsiya qilganini körsatadi. Boşqaruv sifatining amaliy natijalarini baholaş uçun Özbekiston Respublikasi Statistika agentligi ma'lumotlari asosida kiçik biznes va tadbirkorlik sohasidagi sönggi körsatkiçlar tahlil qilindi. Kiçik biznes boşqaruv sifati alohida ahamiyatga ega bölgan sohalardan biri bölgani uçun uning körsatkiçlari boşqaruv amaliyoti natijalarini bilvosita aks ettirişi mumkin.

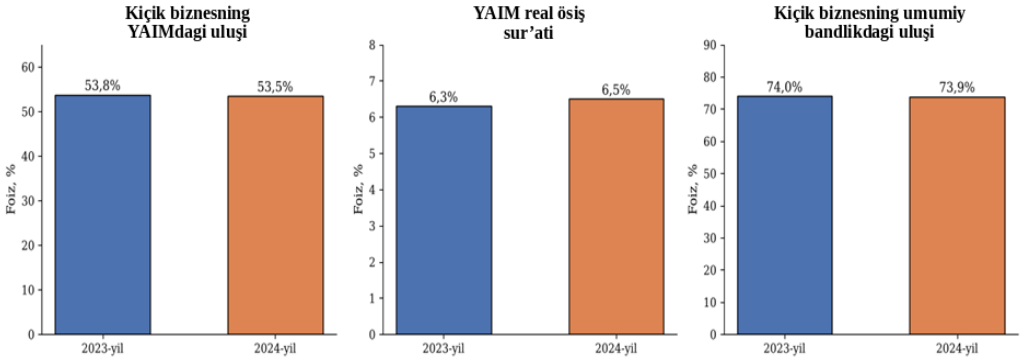

2-rasm. Özbekistonda kiçik biznes va iqtisodiy ösiş körsatkiçlari (2023—2024-yillar).[2]

2-rasmda 2023—2024-yillarda kiçik biznesning YAIMdagi uluşi 53,8 foizdan 53,5 foizga, ya'ni deyarli özgarmagan holda (0,3 foiz punktga) kamaygan, kiçik biznesning umumiy bandlikdagi uluşi esa 74,0 va 73,9 foiz atrofida barqaror saqlangan. Şu bilan birga YAIMning real ösiş sur'ati 6,3 foizdan 6,5 foizga oşgan. 2025-yilda dastlabki ma'lumotlarga köra YAIM ösişi 7,7 foizga tezlaşgan, kiçik biznesning YAIMdagi uluşi 52,2 foizga tuşgan, bandlikdagi uluşi esa 74,9 foizga oşgan [7]. Demak, kiçik biznes iqtisodiyotning asosiy tayançi bölib qolmoqda (YAIMning yarmidan köpi va bandlikning taxminan törtdan uç qismi), lekin uning uluşi tez ösmayapti. Bu körsatkiçlar taşkilotlar darajasidagi boşqaruv sifatini bevosita ölçamaydi: ularga davlat siyosati, soliq va kredit şaroitlari, taşqi talab kabi köplab omillar ta'sir qiladi, şu sababli mavjud ma'lumotlar asosida boşqaruv sifatining alohida hissasini ajratib körsatib bölmaydi. Şunga qaramay, kiçik biznesning YAIM va bandlikdagi katta uluşi menejment amaliyotining ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyatini körsatadi.

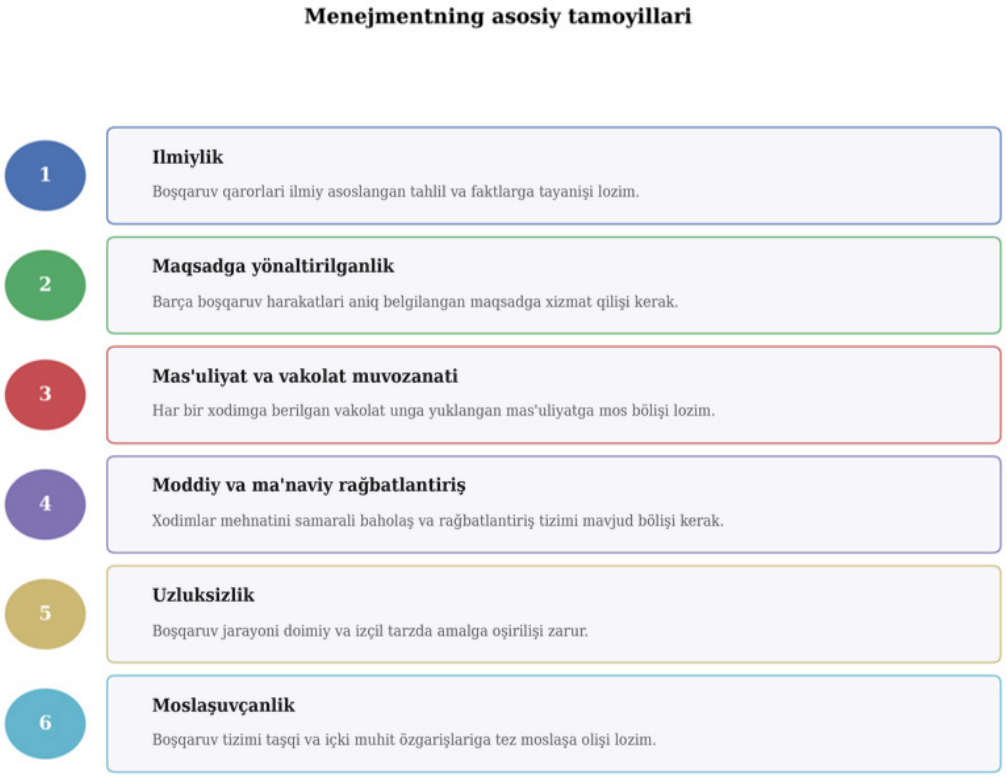

3-rasm. Menejmentning asosiy boşqaruv tamoyillari[3]

2 Manba: Özbekiston Respublikasi Milliy statistika qömitasi rasmiy ma'lumotlari asosida tuzildi [4], [5], [6].
3 Manba: "Boşqaruvning mohiyati, tamoyillari va maqsadlari" CyberLeninka asosida tuzilgan [8].

3-rasmda ilmiylik tamoyili boşqaruv qarorlarining faktlarga va tahlilga asoslanişini ta'minlaydi, maqsadga yönaltirilganlik esa barça boşqaruv harakatlarining yagona strategik yönalişga böysunişini bildiradi. Mas'uliyat va vakolat muvozanati taşkiliy tuzilmada funksional barqarorlikni saqlaşga xizmat qiladi, moddiy va ma'naviy rağbatlantiriş esa xodimlar motivatsiyasini oşirişning asosiy vositasi hisoblanadi. Uzluksizlik va moslaşuvçanlik tamoyillari boşqaruv tizimining barqarorligini saqlagan holda taşqi muhit özgarişlariga tez javob beriş imkonini beradi. Jadvaldagi tamoyillar umumlaştirilgan röyxat bölib, Fayolning 14 tamoyilini töliq qamrab olmaydi. Uşbu tamoyillarning amaliyotda uyğunlaşgan holda qöllanilişi taşkilot va milliy iqtisodiyot darajasida yaxşi natijalarga erişişga yordam beradi; biroq bu boğliqlikni yuqoridagi makro körsatkiçlar orqali isbotlab bölmaydi va korxona darajasidagi alohida tadqiqotni talab etadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada menejmentning mohiyati, funksiyalari va tamoyillari körib çiqildi, klassik va zamonaviy yondaşuvlar bir-biriga soliştirildi. Boşida qöyilgan vazifalarning hammasi bajarildi va quyidagi fikrlarga kelindi. Menejment törtta funksiyadan rejalaştiriş, taşkil etiş, rahbarlik qiliş va nazoratdan iborat bölib, ular bir-biridan alohida emas, bir sikl sifatida işlaydi: nazorat natijalari yangi rejani tuzişga asos böladi. Teylor va Fayol davridagi qat'iy nazorat va ierarxiyaga tayangan yondaşuv vaqt ötişi bilan Draker ğoyalaridagi kabi insonga va natijaga yönaltirilgan, moslaşuvçan boşqaruvga örin böşatib bergan. Rasmiy statistikaga köra, kiçik biznes Özbekiston YAIMining yarmidan köpini va bandlikning taxminan törtdan uç qismini beradi. Demak, bu sohada boşqaruv sifatining ahamiyati katta. Şu bilan birga, bir narsani alohida aytiş kerak: 2023—2024-yillarda kiçik biznesning YAIMdagi uluşi deyarli özgarmadi, rasmiy ma'lumotlar esa keyinçalik qayta hisoblanişi mumkin. Şuning uçun bunday makro körsatkiçlar orqali boşqaruv sifati iqtisodiy natijalarga qanday ta'sir qilişini isbotlab bölmaydi. Buni aniqlaş uçun alohida korxonalar misolida tadqiqot ötkaziş kerak. Amaliy nuqtai nazardan, kiçik biznes korxonalariga aniq va ölçanadigan maqsadlar qöyiş, vakolatni xodimlarga işonib topşiriş, mehnatni natijasiga qarab rağbatlantiriş, KPI tizimini yölga qöyiş va menejerlarning malakasini muntazam oşirib boriş tavsiya etiladi. Keyingi tadqiqotlarda bir neça Özbekiston korxonasida sörov yoki keys-stadi ötkazib, boşqaruv amaliyoti bilan mehnat unumdorligi, xodimlar almaşinuvi kabi körsatkiçlar örtasidagi boğliqlikni örganiş foydali böladi. Şuningdek, raqamli texnologiyalar va sun'iy intellektning boşqaruv jarayonlariga ta'sirini tahlil qiliş ham dolzarb yönaliş hisoblanadi. Tahlil natijalari rejalaştirişda aniq va ölçanadigan maqsadlar belgilaş (maqsadlar böyiça boşqaruv); vakolat va mas'uliyatni oqilona taqsimlab, delegatsiyani rivojlantiriş; xodimlar mehnatini natijaga asoslangan rağbatlantiriş tizimini joriy etiş; nazoratda asosiy samaradorlik körsatkiçlari va raqamli boşqaruv vositalaridan foydalaniş; menejerlarning malakasini muntazam oşirib boriş kerak.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RÖYXATI

1. Taylor F.W. The Principles of Scientific Management. — New York: Harper & Brothers, 1911.
2. Fayol H. Administration industrielle et générale. — Paris: Dunod et Pinat, 1917.
3. Mayo E. The Human Problems of an Industrial Civilization. — New York: Macmillan, 1933.
4. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Production of Gross Domestic Product of the Republic of Uzbekistan for 2024 (preliminary data): press-reliz. — URL: https://stat.uz/img/03_-vvp_press-reliz-2024_ang_p64590.pdf
5. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami YAIMdagi ulushi (kod 1.10.02.0005), yangilangan sana: 27.10.2026. — URL: https://siat.stat.uz/data/420/?lang=en
6. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. Kichik tadbirkorlik subyektlarining jami bandlikdagi ulushi (kod 1.10.02.0030), yangilangan sana: 20.07.2026. — URL: https://siat.stat.uz/data/274/?lang=en
7. O'zbekiston Respublikasi Milliy statistika qo'mitasi. 2025-yilda YAIM 7,7 foizga o'sdi (dastlabki ma'lumotlar): qo'mita yangiliklari. — URL: https://stat.uz/en/press-center/news-of-committee/67288-ajsi-ududlarning-yalpi-ududij-ma-suloti-eng-tez-smo-da-4
8. Boshqaruvning mohiyati, tamoyillari va maqsadlari // CyberLeninka. — URL: https://cyberleninka.ru/article/n/boshqaruvning-mohiyati-tamoyillari-va-maqsadlari

muhandislik & iqtisodiyot

ijtimoiy-iqtisodiy, innovatsion texnik,
fan va ta'limga oid ilmiy-amaliy jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir Alibekov

Sahifalovchi va dizayner: Abdurahmon Qurbonov

2026

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

"Muhandislik va iqtisodiyot" jurnali 26.06.2023-yildan
O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi
Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan
№S–5669245 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.
Litsenziya raqami: №095310.

Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod tumani 15-mavze 19-uy

+998 93 718 40 07

https://muhandislik-iqtisodiyot.uz/index.php/journal

t.me/yait_2100